

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Колхозтун партия эге организациясы

Сүт-Хөл районун «Сталинчы орук» көдээ ажил-агый артелини партия эге организациясы (секретари эш Килчен) колхозту органи-зас, ажил-агый талазы-биле быжылаарынын херээнге коммунистерни мурнакчы ролун бедиткен.

Мында коммунистерниң большевикчи кижизидилгезинге партия ху-рала ажылганын турар. Отчеттүг сонгулда хуралы эртен үе-ден бээр эге организациянын хура-лы 8 катап болган. Анаа чугаалаш-кан 19 айтырларын иштинде эге организациянын бодунун партийжи организация болгаш партийжи-поли-тиктик ажилдарынын дугайында 11 айтырлар бар болуп турар. Районун партия конференцияны-нын шийтирин күсседир талазы-биле хемчеглерге холбашкан 2 айты-рыларны коммунистер боттарынын хуралына чугаалажып эртен.

Бодунун эге организациянын ажилынын дугайын коммунистер шүгүмчүлөчү болгаш бот-шүгүм-чүлөчүлүкү эзу-биле чугаалажып ап турар. Партийжи ажилда четпестер-ни чогуур үезинде илердер чорук болза, ажилды улам экижидерини практиктик сорулгаларын тодаргай-лап келген. Ол сорулгаларны херек кырында ботандырыныга комму-нист бүрүзү идеяны кырып турар. Коммунистернин сөзү-биле хер-ек кырында ажил херээ шак ына-чаар дүгүзүп турар фактыларны хөйү-биле көргүзүп болур.

Бо колхоз болза, район иштинде мурнакчы ажил-агый чери болу бер-гени анаа-ла таварылга эвес. Мын-да 41 коммунистер бар. Оларнын ажил-агый мергежлийин болгаш хөй-нитичи организациянынын тала-зы-биле кужу колхоз бодурун-гезин харысалгалыг участоктар-ында таарыштыр тургустунган. Колхозчулар ортузунга политикти-кижизидилге ажилдарын чорудар, база социалистик чарышты органи-застаар талазы-биле партийжи даалгалар коммунистер бүрүзүне бердинген. Партийжи даал-галарны күсседизиниң дугайы-нда айтырларны эге организа-

циянын нити хуралына, партбюро хуралына чугаалажып турар.

Эге организациянын ажилына дузалажып хүлээлгезин партбөлүк-тер эки күсседип келгенер. Хөвү ажилынын бир дугаар бригада-зында партия бөлүү (организация-чы эш Балдан) ында ажилдап ту-рар коммунистер-биле тускай ажил-ды экижиптишаан, колхозчу тараа-жылар ортузунга агитас-массалыг ажилдарын күштелдирген. Партбөлүктүн бодунун хуралын болгаш бригаданын бодурун хуралын док-таамал чорудуп келген. Үе-үеде бри-гаданын ажил-агыйын түннөп чу-гаалашышаан, сорулгаларын ду-гуржул ап, социалистик чарышты организастап турар.

Чоокта чаа, чаксы тарылга му-нуу чарында социалистик чарыш-ты коммунистер боттары эгелзэн. Коммунист Союз-оол бодунун на-зы-ханы улгаткан болза-даа, бедит-кен социалистик хүлээлгени алган. «Дерт кижини баштап алгаш, 100 га черде тараан кызыл-тасты 2—3 чер сугарып, тараа-биле кады үнер пок үнүштерин арытлап тур-гаш, га бүрүзүндө 33 центнер та-рааны өстүрө мен» — деп дидими-беле ол хүлээнген. Бичангаш та-рылга муруну чарында баштайгы сугарылыны ол ботандырган.

Коммунистерниң организациячы болгаш мурнакчы ролу бүгү кол-хозчуларны күш-ажылчы бедик кө-дүрүшкүчө сырый катыштырып турар. Тудуг бригаданы бо чылыч чурталганын 11 бажынын тудар-панын. Ам 4 бажыны дооскан. 5 бажын доостурунун бүдүзүндө, а 3 бажынын ханаларын салыры удава база доостур.

Тудуг ижизинде белеткелинге колхозчулар шалыпчы ажилдаан. Ам тудуга 84 кизи, оон иштинде 8 коммунистер ажилдап турар. Коммунист Дембирел бригадала көргүзүп самбыраын онза көрүш-тү шимеп тургускап, самбырага чарышты мурнакчыларынын атта-ры үргүлчү көстүп кээп турар. Эш Дембирел бригадала солун тары-дылганы харылаар даалганы ба-за эки күсседип келген. Бригадала

коммунистер Дандар, Арыжык, Мөңгө, Сундук, Доржу олар му-рнакчы күш-ажылчылар болуп иле-рзэн.

Мал ажилында колхозчулар со-циалистик чарышка бедик хүлээ-лгени алган. Бо чылын төрүүр 80 инектерниң бызааларын чидирг-чокка ажаап ап өстүрерин, мал ажилынын продуктулуудан кол-хозка 100-мун ажыг рубльдиң орул-газын киирерин хүлээнген. Ам тө-рөөн 34 инектер төртүнгөн 34 бы-зааларны чидирг чокка ажаап ал-ган. Хөй болгаш өшкү кадарчыла-ры Кеңден, Самыла, Бора олаа бо чылын төртүнгөн анай, хураган-нарын чидирг чокка ажаап ап ту-рлар.

Хөвү ажилынын бригадаларында чаксы хөвү ажилын холбаштыр чарыш улам-на калбарган. Агитас-массалыг ажилдар таарыштыр организастатынган. Чоокта чаа агитаторларын чөвүлөт хуралы болган. Оон-биле кады оларның 3 хөуү семинарын база кылган. Агитатор-лар аяаа агитас-массалыг ажил-дарын чорударынын хевирлерин болгаш аргаларын эки өөрөнгөшөр.

Ам тараажылар ортузунда лек-ция номчулгалары болгаш бөсөд-лар, солун номчулгалары улам күш-телген. Колхозчу агитаторлар Бал-дан, Конгар, Шыдыраа, Чоотак-Ху-на болгаш Союз-оол олар ботга-мын хүлээлгезин онза идеяны күсседип турарлар.

Коммунистерниң болгаш колхоз-чу активтик политиктиг өөрөилгези бо чылын экижизэн. «ВКП(б) төвүзүнүн допчу күрүзү» өөрөин бөлүм ам VI бөлүктү дооскан. Бөлүмүнүн диннакчыларында Дан-дар, Ламаш-оол, Дамбаа, Дадар-оол, Сундук, Чылак, Суваң бол-гаш өске-даа эки өөрөнгөннөр хөй.

Коммунистерниң күш-ажылга-даа, өөрөдилгеге болгаш хөй-нитичи даалгаларга мурнакчы чорук бол-за, бүгү колхозчуларга үлгөр бол-ган. Партия организациясы боду-нун ажилынын, чедикшинерин улам быжылаар ужурлуг.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Областын районнарында чаксы тарылганын чоруп турарынын дугайында медээ (1952 чылдын май 10-да, хуу-биле)

Районнар	Районун иштинде болуп өскөн	Оон иштинде болуп өскөн колхоз-тар
1. Чөөн-Хемчик	79,3	85,7
2. Каа-Хем	75,9	78,8
3. Бин-Хем	67,9	69,9
4. Улуг-Хем	65,0	68,2
5. Эрзин	62,5	68,0
6. Чаа-Хөл	60,3	63,1
7. Кызыл	53,7	54,1
8. Таңды	52,3	54,4
9. Тес-Хем	51,7	57,6
10. Сүт-Хөл	50,9	61,0
11. Бай-Тайга	30,0	39,6
12. Өвүр	26,8	57,5
13. Барыын-Хемчик	20,9	24,6
14. Тоюу	16,9	18,3

Мун кубометр ыяш школа чанында

Барыын-Хемчик районун Кызыл-Тайга сумузунда эге школаның эргелекчи эш Хандармаа школуга 1952—1953 өөрөдилге чылында одаар ыяшты школа чанына бүрүн белеткеп алыр дугайында ада-нелерин ортузунга тайылбыр ажилын эки чорудуп, оларнын күжүн шың зилдээди. Оон түннелинде ыяш белеткели чедикши-нинин чоруп, ам школа чанында 1000 кубометр ыяш дүшкөн.

Школуга ыяш белеткеп бээр-биле керээ чарган ада-нелер ол керээнин айткан хуусазында күү-седир дээш кызымаккай ажилдап турар. Чижээлээрге, Манзырыкчы 100 кубометр, Санаа-Байыр 100 кубометр ыяшты каккашты школа чанында тургускап.

М. САМБУУ.

Планын ажыр күүсеткен

Чаа-Хөл районун Ак-Дуруг сумузунда көдээ майгын (эргелекчи эш М. Лама) 1952 чылдын бир-ги кварталда бараан саарылгазы-нын планын 102,4 хуу күүсеткен. Ак-Дуруг сумузунда майгын район-нун мурнакчы майгыннарынның би-рээзи. Ол майгын 1951 чылда ба-раан саарылгазынын чыл планын 115 хуу күүсеткен.

Майгын эргелекчи эш М. Лама садыг системасына 1943 чылдан эгелен 9 чыл ажыг үеде ажилдап турар болгаш садыг ажилына мер-гежээ, чоңуң херекелдерин ханды-рыр дээш ак-сектидин-биле кы-зымаккай ажилдап турар.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Колхозтарда херээженнер чөвүлелиниң ажылын улам экижидер

Колхозчу херээженнер ортузунга кижизидилгенин хүн-бүрү тайылбыр массалыг ажилдарын чорударына херээженнер чөвүлелери улуг ролдуг.

Тес-Хем районун колхозтарында херээженнер чөвүлелери сөөлгү үеде ажилын элзэн экижидип ту-рар. Херээженнер организациячылары боттарынын ажилын чоокта чаа болуп эрткилзэн отчөт-сонгулдагы дуралдарга херээженнерниң берген саналдарын амыдырал кырынга бот-тандырыныче уландырган. Херээ-женнер чөвүлелеринин чанында санитар база номчулга бөлүктери боттарынын хүлээлгезин күсседип, херээженнер организациячыларынын ажилына кескүзү-биле дузала-жып турар. Оларнын херээжен чо-нуң калбак массазы-биле хүн-бүрү харылгазы экижизэн.

Калинин аттыг колхозта херээ-женнер чөвүлели (даргазы эш Саар-тай) районда эң эки ажилдыг бо-луп чижекке кирер. Мында санитар бөлүү (даргазы эш Чаянмаа) кол-хозчу херээженнерге арыг-шевер, культурулг болур чоруктуң тайыл-быр массалыг ажилын доктаамал чорудуп келген. Оон-биле номчулга бөлүү (даргазы эш Бичи-Уруг) харылгазы ажилдап турар.

Олар болза, колхозчуларыны бажынарына барып арыг-шевернин хыналданын кылып, өг-бүлө ээле-ринге чурталга бажыныга санитар талазы-биле сагып күсседир чуму-нарнын дугайында сүмелерин болгаш номчулгаларын кылып бе-рип турарлар. Чүгө оон-биле кызы-гаарлатпайма, херек кырында ба-жын иштин канчаар чүрүн, шир-бинрин болгаш чугайларын, тур-талганын бажын иштинде херексе-лерин канчаар арыг-шеверин ка-дагаларын айтып берип турарлар.

Санитар пропагандазын кизи эм-нелгезинин ажилдакчылары-биле харылгазын чорудуп келгенер. Би-чин уругларны культурулг ажаары-нын болгаш кижизидилгенин дугайы-н, оон ынай халдамырлыг аарыл-лардан камгаланарынын аргалар-нын уруглар илеринге, бүгү кол-хозчуларга бөлүүн болгаш билдин-гир кылдыр тайылбырлап, парала-га

да үнгөн чүүлдерин номчуп берип турарлар.

Херээженнер чөвүлели бодун дол-гандыр активти база өстүргөн. Ол актив херээженнер организациячы-нын даалгазы-биле организацияга хемчеглерге идеяны кырып тур-рар. Хана солун редколлегиязын, агитколлективтиң ажилында бол-гаш өске-даа хөй-нитичи хүлээлге-лерде киржип турар херээженнер хөй бар.

Сөөлгү үеде Сталин аттыг кол-хозта херээженнер чөвүлели (дарга-зы эш Г. Улзай) бодунун ажилын база экижидип турар. Эш Улзай бо ажилга ам 2 чыл болган дуржул-галыг организациячы. Мында херээ-женнер хуралы доктаамал чоруп турар болу берген. Колхозчу күш-ажылга болгаш культу-чырыдыш-кын херээнге херээженнерниң ролу-нун дугайында айтырларын олар боттарынын хуралына чугаала-жып турар.

Эрткен чылын колхозтун херээ-женнеринден күш-ажыл кычып шы-даар 102 кижидиң 92 кизи трудо-ленин минималдуу күүсеткен. Ша-лыпчылар өзүп турар. Чижээ, 55 харлыг Чысырмаа 301, Союз Чор-баан 456, Дырык 326 трудолен ажилдап алганар.

Херээженнер чөвүлелеринин ажилын экижидери — чугула со-рулга. Ленин аттыг болгаш Моло-тов аттыг колхозтарда херээженнер чөвүлелеринин даргалары эштер Ак-кыс, Окаштай боттарынын пи-ниятивазы-биле ажилды экижиде-рин ам-даа кошкак оралдажып ту-рарын база демделгээр херек.

Ажилдын бедик түннели чүткүл-дү чоруктан тургустунар. Бичан-гаш, херээженнер организациячылары колхозчу херээженнерниң калбак актив-биле быжыг харылгазын күштелдирип тургаш, ажилды улам экижидерини чаа-чаа аргаларын ажиллавышаан херээженнер ор-тузунга кижизидилгени ажилдары-нын чорудар талазы-биле партия органи-зацияларына боттуг дүзүл-жыр херек.

М. МАНЧИМАА.

Районун профвилел комитетинин ажилын бедик деңгелче

Күрүнө албан черлеринин ажил-дакчыларынын профвилелдин чоокта чаа болуп эртен Тоюу район конференциязы районун профвилел комитетинин ажилында чедикши-нинерни демделгезишаан, четпестер-ни узуткаар хемчеглер дугайыча тодаргай шийтирин хүлээп алган.

Оон сонда районун кизи эмнел-гезинде, райкүүсом коллективинде профвилел организациялары бот-тарынын культу-массалыг болгаш

иштики организациястыг ажилдарын улам экижидер.

Бичалза-даа, райпода болгаш районун харылгаза конторазында профвилел организациялары кон-ференциянын шийтирин ам-даа багай күсседип, боттарынын ажи-лын экижидер турарлар. Бо органи-зациялар профвилел кижизидил-генин дадывырын безин чогуур үе-зинде хавырбайн турар.

Шийтирин күсседизин амыды-рал кырынга ботандыраы чугула.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Кижизидилге ажилы сула

Чөөн-Хөл районун Кызыл-Дар сумузунда «Бурунгаар» колхозта партия эге организациясы (секретари эш Сенди) коммунистерниң бол-гаш колхозчу массаларын ортузун-га партинын политиктижизидилгели ажилын куду денделде организастап турар. Чүд дээрге, эге организация-нын отчөт-сонгулдагы хуралы эр-кенинден бээр 4 айтар эрттип турла, бо аразында эге организациянын бү-гү кижизидилгенин хуралы 2-ле ка-тап чымдырган, ол хуралдар эки белетке чокка куду денделге болуп эртен. Ол ышкаш эге организация-нын хана солуну база үнмөстөөн, от-

чөт-сонгулда хуралынын сонда чг-ле 2 катап үнгөш ажилы чорбастаан. Колхозчулар ортузунга ыткыр сол-лун номчулгалар, бөсөдлары чо-рутпайн турар, болгаш лекциялар номчулгалары организастапайн турар. Бо бүгү чорук эге организация сек-ретари эш Сендин ажилды органи-застаарына шийтир чок, пла-нын чорутпас чорудан болуп ту-рар.

Эге организациянын ажилында туруп турар четпестерни дыйр узут-кааш, оон ажилын экижидер ду-гайында ВКП(б) Чаа-Хөл райко-мундан боттуг хемчегин алза чогуур.

К. АРАПЧОР.

Эртем биле шажынның эптеш чогу

Кизи чүгө нитилелде туруп турар болганда оон медерели чүд-бүрү болур: эртем, уран-чүд, шажын болгаш оон-даа өске.

Хөй нитилелдин медерели болгаш идеялары нитилелдин амыдыралына күштүг садыларын халдарар. Оон-биле кады ол идеяларын утка-сындарларын өзүаар оларнын чедире садыларын ийн ыны. Мурнакчы, депшилгелиг болгаш революсчу идеялар нитилелдин хөгжүүр оруун чырыдып, хөгжүлденин шың оруу-биле нитилелди бурунгаар шимчедир. Бичангаш ол мурнакчы идеялар болза, нитилелдин амыды-ралына мобилизастакчы, органи-зациячы болгаш чарыкчы укур-ду-залыг деп эш Сталин өөрөдил турар. Ол хире улуг укур-дузалыг ролду мурнакчы эртемниң теория-лары, эң ылангыч марксизм-лени-низмнин теориязы ойнал турар.

Ындыг идеялардан аныда эри-жирзэн, чыдып калган болгаш нити-лелдин хөгжүлденинге моондак-тар, нитилелдин бурунгаар шим-чээринге шаптыктыг идеялар бар. Ша ындыг хоралыг идеяларнын эдилекчиси шажын. Шажын болза, реаксылыг, чыдып калган чүүлдер-нин чөлөнгичи болуп турары-биле кады бурунгаар депшилгени эң шаптыктыг дайзыны болуп турар.

Эртем дээрге, эрте-бурунгу шаг-да-ла, кижиниң бойдус-биле демисел-динден, кижилерниң күш-ажылынын негелдизинден, оон сонуур алдарын-дан тыылган. Эзулуг эртем кижиге делегейин амыдыралынын дугайында шын, материалсчи билгилерин берип, оларны бодурукчу күштү сай-ырадырынга херек билгилер-биле чеспелеп, бойдусту чагырарына дузалап турар. Ол практика-биле үзүлбөс харылгазы, чүгө дээрге, эртемниң тургускан хоюдулары практика кырынга хынагынып анаа херек кырында бадытканын турар.

«Эртемниң берген чүүлдери кезээ-де-ле практика-биле, дуржулга-зы-биле кижилерни бойдустун бо-

биле хынагынып келген. Практика-биле дуржулга-биле харылгазын үскөн эртем болза, — оон кандыг эртем дээр боор?.. Эртемниң эртем деп адаанынын ужуру чүд дизе, оон хөй эрттип турар эрги чүдлүг фетиш кылдыр хүлээп көрөйби, анаа удур хол көдүрөндөн көрт-пайн турарында болгаш дуржулга-нын, практиканын үнү толтап ды-нап турарында болур-дур» деп эш Сталин айтып турар (И. В. Сталин, «Ленинизмдин айтырларын», 11-ги үндүргени, 564 арын).

Эртемниң ажилды турар хоюлу-лары болза, кизи төрөгелгенин улуг дуржулгазынын, бойдусту ды-ка-ла ур шинчилел келгенин, бой-дустун күчүлүг күштерин-биле демиселдин түннели болур. Диалекти-тиг материализм дээрге, марксис-чи-леничи партинын мировоззрен-иези болур. Бичангаш бойдустун болгаш нитилелдин сайзыралынын нити хоюдуларын диалектиктиг материализмде айтып турар. «Марксизм дээрге, бойдустун болгаш нити-лелдин сайзыралынын хоюду-ларын дугайында эртем, мөдүчт-кен болгаш дарлаткан массаларын революцияларын дугайында эр-тем, бүгү чурттага социализмниң тилгезинин дугайында эртем, ком-мунист нитилелдин тургузушкуну-нун дугайында эртем-дур» деп эш Сталин өөрөдил турар (И. В. Сталин, «Марксизм болгаш дэл эртемниң айтырлары», Күрүнчө политиктиг литература талазы-биле ном үндүрер чери, 1950 чыл, 54 арын).

Эртемге долузу-биле чөрүлдөш-көк, анаа удур чүве болза, шажын болуп турар. Шажын болза, дур-жулганы болгаш шинчилелдерин буруу шаап, туруп-ла турар чүв-елерин шүптүзүнүн өскерилбесини дугайында бүзүрелди бадыткавы-шаан, бисти долгандыр турар чүүлдер дугайында буруу тайыл-бырлады кылыр болгаш оон ачы-зы-биле кижилерни бойдустун бо-

лушкуннарынга чагыртып, бойдус-туң хоюдуларына кижини кула-дындырып турар. Амыдыралдын эң-не баштайгы общиналыг тургузуу-нун үезинде шажын болза, кижилерни бойдуска чагыртырынын билгилер-биле чеспелдизинден аны-да, оларны харын-даа хол дайна-дып, оларнын чүдөн-даа дуза алыр аргазын улам-на узуткап, бүдүлүк медерелди быжыктырып турган. Кижилер бурганниң амыдыралы-нун хамааржыр дээр дугайында хоозун суртаалды чорудары-биле кады шажын болза, оларнын ме-дерелди практикалыг ажилдын амыдыралына эвес, а анаа-ла бойдустун болушкуннарынга сөгү-рүүрүчө уландырып турган.

Боттарын долгандыр турар чүүл-дери солуп, нитилел тургузуун чаа өзүга чарыт дээр оралда-жышкыныга бүдүлүк кижилерин шажын чүдүлгези кайы хире моон-дактыгыл дээр Тихон Семушкин-нин «Алитет даже үнүпкө» деп тоожузунда тодаргай биле би-житинген. Чукотканын ийн ажилдыг болгаш ачы кижилеринин турла-рынга Совет эрге-чагырга турп-канда көдээ Советтеринин даргалары шүптүлө ядым чукчулар сон-гүтурганнар. Оларнын бирээзинин адазы — Вааль аниап чораша, ады-га өлүртүп каан. Кулак бай Алитеттин адазы хам Корауте кээ-дээ. Советтеринин даргаларыга ядым кижилер ажилдарын бур-ган күзөвейи, килелен турар дээрзиниң дугайында хоозун чүд-лү чукчуларга бүзүрелди туруп берген. Бичангаш ядым даргалар хамга бүзүрээш, область Советинин берген шынжылгаларын узуткап эгелзээр. Ол чүд дээрге, бойдус-тун болушкуннарынга чүдүр бүдүлүк кижилер Ваальдын аниап чораша өлгөн-биле оон олгу Ваамчону көдээ Советтин дарга-зыга сонгаанынын аразында кан-дыг-даа харылаа чок дээрзин бил-дери турганы ол-дур. Бичангаш

номда бижип турар чорук болза, шажын ол ойтур октатырган мөдүчкүч аныгынын чеспез кылдыр ажилганын турганын көргүзүп турар.

Аныгыларнын болгаш аныг демисел-тин тыттып турар үезинде шажынның реаксылыг ролу эң улугу-биле чидир. «Шажын болза, өскелерге монгези-биле ажилдап, чедик-мөс болгаш чангысыраар чорукка баяндырган кайла-даа, бүгү-ле черлерде улус массаларын кырында турар сагыш-сеткил мөдүчүленин хевирлеринин бирээзи болур. Бойдус-биле демиселге черлик кижини күш чок чоруп оон бурган-нарга, азаларга болгаш өске-даа элдептиг чүүлдерге бүзүрээрин болдулары ышкаш мөдүчүчүл-биле демиселге мөдүчүп турар аныгыларнын күш чок чоруп болза, ба-за-ла сонгу назынын тамчыктыг амыдыралына оларнын бүзүрээр чоруп чайлаш чок болдуруттар. Шажын болза, кым-на амыды-ралынын бүгү назынында ажилдап, чедикмөс болуп чорурал, ону дээрлерниң хайыраларына идеягээр чорук-биле көгүтүшүшкөн, чер кыры-нга амыдырал-биле эптежиң, анаа бар-ла шаа-биле шылажып турары-нга өөрөдил турар» (В. И. Ленин, т. VIII, арын 419. III үндүргени).

Капиталистик кризистин үезинде ажил чокталыр чорукту болгаш яларан-түрээрин, дайынны, калбак аарыглары болдурут. Оон садыла-ры-биле ядым-түрэнги кижилерин чүдөн-даа дуза алыр аргажогун болгаш бурганга чүдүп-бүзүрээ-риниң чанчыларын күштелдирип, бойдустун болушкуннарынга чүдүп, анаа чагыртыр чорукту неппердир. А мөдүчүкү аныгылар болза, ол чүүл-дери боттарынын тергидизинин быжыдырынга, улустарны кулданы-рынга ажилдап турар.

«Шүптү-ла, чүдү-бүрү мөдүчкүч аныгылар боттарынын тергидизин-кенин ийн социалдыг функциялар шаажылдакчыларын функциязынга болгаш ламанын функциязынга камгалап алырын күзээр. Шаажыл-дакчы болза, мөдүчүкенирин

удурланышкынын болгаш бу-журганышкынын базар хүлээл-гелиг. Лама болза, оларны оожук-турар, аныг тергидизиникин хевээр артан турар үезинде кога-ралдарын болгаш ядараашкынын чымчадарынын перспективаларын оларга чүрүп көргүзөр, (ындыг перспективаларны «күүсетинери-ни» дугайында азаашкын кыл-байн кылырынга, ол онза эптиг), а оон-биле оларны ол тергидизинки-биле тайбынаштырар, оларны революсуг шимчээшкенин чартыктырар, оларнын революсугу угаанын чок кылып, оларнын революсучу шийтирил чоруп узуткаар хүлээлгелиг» — деп Ленин бижзэн (В. И. Ленин, Чогаалдар, т. 21, 4-ку үндүргени, 206 арын).

Кулдарын, тараачынарын болгаш ажилдарынын мөдүчү бастырынын талазы-биле кул эдилекчелеринге, помещиктерге, капиталистерге шажын тергин улуг дузалыг, оон биле кады ажилчы чоңарын долузу-биле хостаарынын оруун айтып ту-рар мурнакчы эртем-биле шажын кажан-даа эптеш чок болуп турар.

Шажын болгаш оон талаакчыла-ры эртемге, эртем талазы-биле ажилдышкынырга болгаш тех-никтиг чогадылгаларга шуттудур. Чижээлээрге мурнакчы угаанылар-га, эртемденерге болгаш чогаа-дыкчыларга, эртемниң болгаш культу-раның талазы-биле мурнакчы депшилгелиг эгелзешкенин уур католиктиг шажыннын демисели канчаар-даа аажок кадыг-дошкун болуп турган.

Католиктиг шажын болза, өртем-чейин тывалганын дугайында христиан шажыннын номиналынга удуу, шыныг болалдары, делегей-нин тургустунганынын чадыдыче ханылар дээр оралдажышкыны-нары узуткаар сорулга-биле эң-не араатансыг организация — инки-зицияны тургускан турган. Бичан-гаш оон киржикчилери мурнакчы эртемденерни отка диригте өрте-дил, оон-даа өске бузар-бак хи-личектээшкенин таварыштырып

турганнар. Шажыннын эрге-ажыын камгалаан ол организация болза, кижиниң угаан-медерелинин эң дээр ажилдышкынын дайзынга чедир узуткап, эртемни кижилерин истеп-сүрүп, буруудады-биле улустарнын культурулг болгаш политиктиг сайзыралын бичи-даа бурунгаар шимчептейн турган.

Бойдустун хоюлузун шыны-биле билеп ап, неппердери күззэн кижилерни католиктин шажын кайы хире каржи-араатан өзү-биле аажы-лап турганын дугайында кан-чаар-даа аажок хөй чижектерин көргүзүп болур. Хүн чери долган-дыр чоруп турар дээрзиниң дугайында католиктин шажыннын номиналынга удурлаштыр улуг эртемден Коперник чер болза, хүнү долганп турар деп кай-гамчыктыг ажилдышкынын кылган. Коперниктиң ажилдышкынын кам-галап турар дээш оон өскө эртем-ден Галилейни кадыг-берге истеп-сүрүшкүчө таварыштырып турган, а оон өскө мурнакчы эртемден — Джордано Брунону одага диригте өртөдүкөн.

Ортакы вектин карангы дүнүңү үезинде кижилерниң аары-биле демиселеринин чеспез тывар дээш оралдажып чоруп турган эртем-денерни шажын араатансыг-биле аажылап, оларны кам-хайра чок шаажылап турган. Ол үеде кижиниң иштики, даштык тургузуун өөр-өнип көөрүн, өлгөн кижилерниң ма-га-бодун шинчилээрни бурганга удурланган херек кылдыр санап турган. Сервет деп эртемден кизи хан эргилденин шинчилээш, оон бичи долганышкынын (чүрөктен өкпеге четкеш, оон демир келирин) айткан. Ындыг ажилдышкынын кылганын ужурудан ону Д. Бру-но ышкаш кылдыр база-ла одага диригте өртөдүкөн.

Улуг орус эртемден, философ-материалист, орус эртемниң үндө-зилекчиси М. В. Ломоносов база-ла шажынчыларнын кадыг-берге истеп-сүрүшкүчө таваржып турган. Материализм болгаш энергиянын олчаан арттарынын дугайында

Экзаменнерге хынамчалыг белеткенип турар

Сарыг-Сеп ортумак школаның башкылар хуралына школа доозарынын болгаш дараазынын класкыча шилчириниң күрүне экзаменнеринге белеткелдиң дугайында айтырны чуугаалашкан.

Өөредип эрткен материалдарны катптаашкыны дөрткү улдуңуң эгезинден бээр чоруп келгени тустус башкыларнын саналдарындан илерез. Чижээ, дөрткү класстың башкызы эш И. С. Маслова арифметика, орус дыл эртемнерин өөредилге программаларын үшкү улдуңуң төнчүзүнде бүрүн дооскаш, оон бээрле катптаашкыны системалык биле чорудуп келгени, уругларга быжыг шигээдилгени тургузар дээш кандыг-кандыг аргаларны херегалеп келгени чуугаалаан.

Ол ышкаш, химия башкызы Р. Н. Антонова, үстүкү класстарның математика башкызы А. Г. Деденева олар ол эртемнерин катптаашкынын көргүзүп материалдарын, лабораторлук кичээлдерин дузазы-биле чедикшиңниң чорудуп шыдааның дуржулгазын чуугаалааннар. Өөренкичлерин хоммай иңгизеткени, берге материалдарың катптаашкынын олар немелде кичээлдерин санын көүдөлдүп, нийти лекцияларын эрттирип турар, практиктиң ажил-биле чөп холбаштырганы оларга эки түнелди берген.

Бүгү класстарның өөренкичлерин экзаменнер билеттери-биле таныштырган, а эртемнерин катптаашкынын билет барымдаалайын, программа өзүгээр чорудуп келгени башкылар боттарының саналдарыңа демдеглээннер. Өөредилгезинге күш четкилей, кошкак өөренип турар өөренкичлер-биле немелде кичээлдерин башкылар үргүчү чорудуп, чугула-чугула дүрүмнери бажынарныга катптаашкы-биле оваалга кылдыр бербишаан, оларнын ыяавыла күсүлдүзүн шыгыны негеп турар. Ындыг болзажок, өөренкичлерин онаалга-биле эмин эрттир чүдүрөр чорукту болдурбазы школаның дирекциясы башкы бүрүзүндөн негеп, анаа хайгааралды доктаамал боттандырып келген.

Экзаменнерге белеткелдиң талазы-биле кол кичээлгенин школа, амыдыралдык бир-ле дугаар экзамен тутса чогуур дөрткү класстарның өөренкичлеринче угландыр салып турар. Ол класстарның башкылары өөренкичлерин экзаменнер тударының чуружу-биле таныштырып, катптаашкыны

болгаш экзаменнер үезинде үешакты канчаар шын хуваарыңга, илангыя хүн режимин шыңгыса сагырыңга хамаарышкан беседалары оларның-биле каш удаа чоруткулаан.

Берге-берге темаларны болгаш бөлүктөрүн өөренкичлер боттары демнежиپ туруп катптазын, бот-боттарының билин шенетинип хынашсын дээш, чамдык башкылар класстың өөренкичлерин 3—4 кизи составтыг бөлүктөр кылдыр чаргылаан. Ол хуваалданы олар өөренкичлериниң кошкак, дыңзын өөренип көрүбүшаан, бөлүк бүрүзү дең күштүг болуп кылдыр таарыштыр тургускан.

Башкы Благинина өөренкичлериниң ада-нелери-биле хуралдарын каш удаа эрттирип, экзаменнерге белеткел үезинде өөренкичлерин канчаар хайгаарарыл, хүн режимин шыгыны сагыр талазы-биле школалыга канчаар дузалаарыл дээш өске-даа чугула айтырларын оларга билдингири-биле угадып келген. Ада-нелериниң каш ыңды хуралдары өске бүгү класстарга база болуп эрткелден болгаш ам бүгү школаның ада-нелериниң нийти хуралын чоокку хүннерде чыылдырар деп турар.

Оңгу класстың өөренкичлерин бышкан билгиниң аттестадын алары дээш экзаменнер тударының саавыры-биле танышканнар.

Экзаменнерге белеткелдиң ажилын школаның комсомол организациясы база хайнышкыны-биле калбартып келген. Комсомолдун нийти болгаш тус-тус бөлүктөр хуралдарыңа өөредилгениң шынарын бедилер, кошкак өөренкичлерге дузалаар дугайында айтырларын хөй удаа чуугаалашкан. Даразында болуп хуралдарга комсомолчулар экзаменнерге канчаар белеткенип, кошкак өөредилгелиг өөрүңге канчаар дузалайып турарыңың дугайында элээн каш эштериниң бот-өттөрүн дыңнаарлар.

Ол ышкаш пионер организациясының шугуму-биле база чугула хемчеглер алдынып турар. Пионер дружинасы өөренип эрткен материалдары канчаар катптап турарынын, экзаменнерге нийти белеткелдиң талазы-биле тус-тус отрядтарын, звеноларын база пионерлерин дуржулгазын чырыдып бизжэн элээн каш хана солунарын үндүрген. **М. КРАВЦОВ.**

Бызаңчы Түлүш Санчай

Түлүш Санчай Улуг-Хем районун Шагаан-Арыгда үлөтүп комбинаттың кээп ажилдаандан бээр ам он бир чыл болуп турар. Ол баштай келгенде кылыгларны кончуг бөдүн болгаш чевен кылдыр кылып турган. Ынчалза-даа бызаңчы кызымаккай ажилдап тургаш, бөдүнүң мергежилин өрүдөлдүп ап шыдапкан.

Ам эш Санчай комбинатта бажың иштиниң нарын херекселдерин кылар бызаңчызы болуп ажилдап турар.

Эш Санчай 1952 чылдың ийгини кварталының бүдүрүлгө программасын база шак ынааар чедикшиңниң күсүдир дээш ажилдап турар. **С. ШИВИТ.**

Расова аттыг даараныр комбинаттын херээженнер кедер палатосунин мастери — Анна Игнатьевна Мокшина хуядүктелди чаалып алган. Ол, бүдүрүлгө планын 180 хуу күсүдир турар. Дыка хөй өөренкичлерин өөрткен. Ооң өөренкичлери ам боттары башкардып ажилдап турар апарганнар.

Чурукта: А. И. Мокшина өөренкичлери Золотарева биле Матвеевага канчаар даараарынын аргазын көргүзүп тур. Чуруу А. Ермолаевтин.

Туранда көдээ ажил-агыгь школазы

Биш-Хем районун төвү Туранда областың бир чыл хуусаалыг көдээ ажил-агыгь школазы бар. Ук школа организастатынын тургустунгандан бээр элээн үр болуп берген. Ында үш салбырлар бар: мал ажилдакчыларынын, ветеринариянын болгаш колхоз санакчыларын белеткеп үндүрүп турар. Ук школа чыл бүрү-ле көдээ ажил-агыгьга 80 ажыг тускай эртемниң кадрларын белеткеп берип турар.

Бо өөредилге чылы сентябрь айның төнчүзүнде доостур болгаш областың колхозтарыңа база 80 ажыг чаа кадрларын немей бээр. Школаның дынакчылары өөренип черлер болгаш чурттаар бажынар-биле бүрүн хандырттыган. Школада шыраак билгиниң тускай эртемниң башкылар ажилдап турар.

Ындыг болза-даа, ук школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажилында четпестер эвээш эвес болуп турар. Эң ылангыя школаның дынакчыларының талазындан кичээл шагы үзер болгаш аалдарыңче чанаттаар чүдүрөр хөй удаа болуп турар. Чамдык дынакчылар аалдарыңче чың бергеш ол хевээр келбейн баар чүдүрөр бар. Ол чорук өөредилгениң шынарыңа болгаш школаның чурумуңга багай саяларын чедирип турар.

Ол чоруктуң болуп турарының чылдаганы болза, чамдык колхозтарын даргалары боттарының чорудуп берген дынакчыларын эрге-бай чогула чүдүрөр-биле хандырып турарындан кол хамааржып турар. Школаның талазындан дынакчылары өөренип болгаш чурттаар оран-бажынар-биле болгаш өөредилге херекселери-биле база стипендия-биле хандырып турар.

ССРЭ-ниң көдээ ажил-агыгь Министриниң 1952 чылдың февраль 20-де үндүргөн № 205 думажаның өзүгээр колхозтар көдээ ажил-агыгь школазында өөренип турар колхозчуларга ай санында-ла 20—25 трудодеңнерин санап берип турар болгаш база 100 рубль хемчээлдиг ашка дузаламчыны берип турар деп айттыкан.

Ындыг турбуже, областың дыка хөй колхозтарынын даргалары ол айтышкыны күсүстөйип турар болгаш көдээ ажил-агыгь школазында өөренип турар колхозчуларын өөредилгезин чугулага көрбөй турарының фактылары бар. Улуг-Хем районун Эжымде Калинин аттыг Колхозтун даргазы Оолаккай, Сүт-Хөл районун Улуг-Алакта Жданов аттыг колхозтун даргазы Анай-оол, Эрзин районда «Кызыл сымдыс» колхозтун даргазы Тамчык, Барыш-Хемчик районун Шекпээрде «Совет тываның беш чыл ою» колхозтун даргазы Папың олар школада өөренип турар колхозчуларга материалдыг дузаламчы көргүспөй турар чорук окта шын эвес.

Ынчангаш Туранда көдээ ажил-агыгь школазында өөренип турар областың тус-тус колхозтарындан келген дынакчыларының материалдыг хандырылганын экижидер талазы биле хамаарышкан колхозтарының талазындан боттут хемчеглери алары онза негетинип турар. Колхозчу кадрлар өөредип белеткээриниң айтырны чугулага көрбөй турар колхозтар даргаларыңа хамаарышкан районнарын партия болгаш Совет органны харысалга хүдээлдер чорук чугула.

Т. ТЮЛЮШ.

Күрүне страхованиезиниң талазы-биле чугула хемчеглер

Бистин чурттуң социалистиг көдээ ажил-агыгьнын хөгжүлдүзүнде улуг чедикшиңнер чедип алдынган. Большевик партиянын болгаш совет чазактын доктаамал сагыш салымышкынын ачызында дайын сөөлүнде чылдарын дургузуңда тарылга шөлү аажок улгаткан, тараа болгаш техниктиг культурларын дүжүдү бөдөө, нийтилештирген малдың баш саны көвүдөөн. Колхозтар организац, ажил-агыгь талазы-биле хүн-бүрү быжыгып турар, ажилчы чоннарын чаагай амыдыралы өзүп турар.

Хөй нийтинин өнчүзүн, ол ышкаш ажилчы чонун хуу өнчүзүн кандыг бир айылдан камгалаарыңче угландып хемчеглериниң бир чугулазы күрүне страхованиези болуп турар.

Камгалаткан херексел болгаш мал кандыг-бир айылдан үрелип, өлүр азы кемдээр болза, совет күрүне ооң өрттөн күрүне страхованиезиниң органныр дамчыштыр төлөп турар, ынанганш өрт, үер, долу канындан болгаш өске-даа айылдардан каражаадаан чүдүлдерин каттап тургузарыңа улуу-биле дузалап турар.

Страхование төлевириң төлөп турары-биле кады курстрахование органныр өрттү, малдың өлүр чоруну болдурубас хемчеглери болгаш мал эмнегезиниң черин, амбулаторияларын, өрт сарайларын туттурар хемчеглери чорудуп турар.

Ыяавыла чорудар төлевиригь страхование болза, күрүне страхованиезиниң системинге кончуг улуг жүрү-дузалыг. Колхозтардан ыяавыла кылдыр страхованиеге хамааржыр чүдүрөр болза, туудуг, чепсек-херексел, дериг, транспорт херексел, продукция, чиг-эт, көдээ ажил-

агыгь культураларынын тарылгазы, а хуу ажил-агыгьларын тудуу болгаш малы ыяавыла кылдыр страхованиеге киржир.

Апрельдин 1-ден эгелээш Күрүне страхованиезиниң органныр колхозтарын болгаш хамаатыларын ыяавыла камгалалдыр ужурулук малдарын болгаш эт-херекселди камгалал эгелей берген.

Камгалалдыр черлериниң үчүдүнү болгаш страхование херечилелин тыпсыр талазы-биле ажилды күрстрахтың органныр эң кыска хуусаада, кончуг шын, четче кылдыр ужурулук, а камгалалдыр турар колхозтар болгаш хамаатылар страхование төлевириң чогуур хуусаазында төлөөр ужурулук.

Ажил-агыгь болгаш политик талазы-биле ол чугула хемчеглериң чедикшиңниң болуру көдээ ажил-агыгьнын район килдистериниң болгаш колхозтар баштаар черлериниң дузаламчызындан улуу-биле хамааржыр.

Оон-биле чергелештир районун сан килдистериниң эргелекчелериңе харысалгалыг ажил онаажып турар, чүте дээрге олар курстрах инспекциязынын ажилын чүте шыгыны контрольдаар эвес, харын ылавыла камгалаткан чүдүлдериниң төлевириң чогуур өйүндө үндүрүп агентилерин дамчыштыр чып аларын хандырап хүдээлелиг.

Районнарын удурутур организацияларынын дузазы-биле ыяавыла чорудар төлевиригь страхование дугайында хоойлуну район бүрүзүңе хажык чок боттандырып чугула.

В. ЮДИН.
курстрахтың область эргелелиниң начальниги

Бистин номчукчуларывыстың чагааларындан

Биш-Хем районун «Победа» колхозта саанчы эш Хетпе бо чылын саар инек бүрүзүндөн 1300 литр, азы анаа быжылгаан 10 инектерден нийтин-биле 13000 литр сүтү саап алдыр болгаш 10 инезден 10 бызааны ап доруктурар деп социалистиг хүдээлгени алган.

Эш Хетпениң сөзү оң ажил хевээр-биле карышпай турар. Ол амыг үеде төрөөн 6 инезин 6 бызааны

доруктуруп турар. Январда 504 литр сүт саар планын тургаш 504 литрин, февральда 600 литр сүт саар планын тургаш 751 литрин, мартта 700 литр сүт саар турган 1088 литр сүттү саган. Эш Хетпе инектерин ажаалгазын болгаш бодуну саанчы мергежилин улам-на экижидип турар.

М. КАВАА-САРЫГ.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

«Херээженнер чөвүделиниң ажилын сегидер»

Бо чылдың апрельдин 2-де № 66 «Шын» солунга парлатынган «Херээженнер чөвүделиниң ажилын экижидер» деп эгелиг чүдүлде Аксы-Барлык көдээ Советте «Лениниң орук» колхозта херээженнер чөвүделиниң ажилын багай деп бизжэни шын болган. Ол колхозта херээженнер чөвүделиниң даргазы багай ажилдап турган эш Бышаккайны ол ажилдан дүжүргөш, ооң орунуга өске кижини сонгаан.

ВКП(б) райкомунуң херээженнер ортузунга ажил чорудар кылдызын эргелекчи эш Долаа «ол колхозта партия эге организастатынын болгаш херээженнер чөвүделиниң ажилыңа дузалашкан. Ол колхозта херээженнер ортузунда ажил сөөлү үеде экижип турар деп ВКП(б) Барыш-Хемчик райкомунуң секретари эш Назын-оол «Шынның» редакциясыңа харылаан.

ооң ажилышыкыны болза, шажынчы номналды чылча шаап, «делегийн эгезиниң болгаш төнчүзүң дугайында» шажынчы өөредилин хозоонун сойгалап илередип турган. Ол ажилышыкынын талакыларын 1870 чылда Ватикан дугайында католиктиг шажынчы «бураанын чүүл-бүрү буруудалышыкы»-биле бак көрүп, кыжанып турганы таварылга эвес.

Чер кырында туруп-ла турар ууштерин, дириг амытаннарын канчаар-даа аажок хөй санын чүүл-бүрү болганы бурганның чарлы-дыр дээр дугайында шажынчы номналга Дарвинниң өөрдүн өлүмүг согушкуну берген. Дарвин болза, тергип көвей барымдааларга үндөзүлгөн ажилышыкынарга даянып алгаш, кижиден эгелээш, бар-ла турган ууштер, дириг амытаннар болза, бурганның болгаш өске-даа бойдустан хозоон күштериниң чүүл-бүрү киржилге чарлы чока бойдустан хоойлуларыңа үндөзүлгөн шыаңдан деп буруу шаптырап аргалык кылдыр шинчилеп көргөн. Ынчангаш олар бойдустан хоойлуларынын айы-биле тыылган болгаш сайзырап турарлар деп Дарвин эртем талазы-биле айткан. Шажынчы талазындан Дарвини көр хөйчү чок турган. Шажын болза, эртем сайзыраан тумуд-на бодунуң удурланышыкынын улам-на дыңзыдып турар.

Ортааки вектин үезинде-даа эвес, а бистин хүнеривесте — 1950 чылдың төнчүзүнде католиктиг шажынчы баштың XII папа Пий дириг чүдүлдерден кижини тыылгананың дугайында өөредилин буруу шаап турар бижин парлап үндүргөн. «Дириг чүвөлериң бурганның тургусканыңа бүзүрээрине католиктиг чүдүлге бисти албадап турар» деп XII Пий анаа бизжэн.

Кизи сүзүндөн болгаш мага-боттан тургустунган дээрзиниң дугайында бадтыкаашкын болза, кандыг-даа чүдүлгелиг шажынчыны база бир сүзүлгөн кол чүдүлүң бирээзи болуп турар. Ынчангаш ол шажыннар болза, сүзүни дээрге,

өлүм чок болгаш мага-бот дээрге, анаа-ла бир быжыг эвес, немелде чүве болуп деп билип турар. Кижини чүвени бодап билдир болгаш миннири ооң иштинде кандыг-ла бир бурган ачызындан тыылган сүзүни бар болганынын ачызы эвес, а оон мээзиниң бодап шыдаар аргалык кылдыр тургустунганындан болуп турар деп генийлик орук эртемден И. М. Сеченов херек кырында көргүскөн.

Улуг эртемден Сеченовтуң ажилышыкы болза, хаанын эрге-чагырганың чөлөгичи болуп турган шажынчы номналыңа эң-не дидим удурланышыкын болган. Ооң ужурудан Сеченовтуң «Баш мээзиниң рефлексилери» деп номун олар 1868 чылда хорааннар. А ооң бодун шөлүп чорудупкан.

Хаан чазак үезинде ооң эртем ажилыңа хаанын дүжүметтериниң болгаш орус ламаларың кайы кире шаптыктап турганын бойдустан улуг чаарткычы И. В. Мичурин билип турган. «Шажынчы номналды шотто!» Бурган шиткелин янганыр бажынчыче хуудураба!» (унуштерин хайнакташтырарың аргазын олар ынааар көрүп турганнар). Олар И. В. Мичуринге ынааар кыжанып турганнар.

Буржуазия болза, бодунуң чалаш чок өлүмүн билдир, бодунуң тергидээшкенин канчап-ла быжыктырап ирги дээш шажынга, ооң чүдүл-бүрү хозоон чүдүлдеринге улам-на чоокшудуп турар апаар. Чонун угаан-медерелин кошкадып, оларын улам-на бүдүүлүк болдуруп дээш буржуазия болза, реаксылыг, шажынчы сүзүлгээшкенин калбартып турар. Ол ышкаш капиталистиг чурттаар мурнакчы эртем идеяларын бар-ла аргалар-биле кызып, кыйып турар. Бистин чурттап турар үеисте безин дүрү-хеврилерин тыылгананың дугайында Дарвинниң өөредилин удуз демисел улам чидигденип турар. Башкы турган Джон Скотт деп кижини дарвинизмин башкылаан дээш 1925 чылда АКШ-ка шиткелик болгаш кара-бажыңа хоругдаан. Амыг үеде АКШ-тың 20 ажыг штаттарында

Дарвинниң өөредилин башкыларың хоруп каан. Оон-биле кады дарвинизмге болгаш черле материалистиг өөредилге удуз демиселди ажилы-биле чорудары улам-на бергелеп бар чыдар болурга, буржуазия болза, депшилгелиг эртем-биле демисежириниң ажыгатылып болур-ла аргаларын херегалеп турар апарган. Чижээ, эртемниң кылган шынын түннелдерин шажынчы номналдарын хозоон чоруктары-биле дүүштүрерин орадлашкан чогаалдарын капиталистиг чурттаар парлап үндүрүп турар. Ол дээрге, ыңды чогаалдарын эзелериниң өжөгээр кылган хозоон чүдүлдер-дир. Биология эртеминде идеалистиг агышкынын үндөзүлгөчүлери реаксылыг биологтур Вейсман, Мендель болгаш Морган дээр кижилер болза, дириг организмин ийи кезекке чарарын орадлаштып турганнар: уксаа салгаарының өлүм чок бүдүмелинге болгаш мемгерилге бүдүмелинге. А ол болза, өлүм чок сүзүниң болгаш быжыг эвес, анаа-ла артык мага-ботту дугайында шажынчы билгини бадтыкаарынын аргазы болуп турган.

Шажын мөңгө эвес. Шажынчы анаа ажилыг болуп турарының ужурудан оуу камгалалар капиталистиг тургузугуңу өлүп бадары шажынчы социалдыг үндөзүлгөчүлериң база узуткаар. «Шажынчы туманга удуз демиселче эртемни хаара тудуп турар болгаш соңгу назынга идегээр чоруктан ажилышыкы хостааш, чер кырыңа эң дээр амыдырал дээш «булук шын демиселче оуу катыштырып турар социализм» талазынче бо үеиң пролетарианды кирип турар» — деп Ленин чуугаалаан. (В. И. Ленин, том VIII, арын 420, III үндүргени). Бистин чуртувуста — социалистиг нийти-ледде кижини кизи мөлчүр чорук долузу-биле узуткаатынган, бүдүрүп үндүрериниң херекселдеңиче нийтин өнчүзүн тургускан. Ынчангаш шажын артышыкынын долузу-биле узуткаарынын бүрүн аргалары бистин чуртувуста тургустунган болуп турар. Шажынчы чүдүлгелерин

болдуруп бүдүрүп үндүрериниң анархизмы болгаш шажынчы-бар болурун күзээр мөлчүлүк-дээр совет нийтиледде чок. Ленинниң мөзүзүниң дугайында 1924 чылда кылган чуугазыңа эш Сталин мынча деп чуугаалаан:

«Ажилчы чоннар боттарынын эктиңден дарлакчылары ап октааш, боттарынын байдалынын дээрлигери болуп дээш, чүс-чүс чылдарын дургузуңда он-он, муң-муң каттап орадлашканыр. Ынчалза-даа олар дангаар-ла чылча шаптырып, буржарташ, сеткилинде муңгак болгаш дорамчалалды, хоралаашкын болгаш качыгдалды шыжарышаан, база оларын хостага тым аларыңга идегеп чоранын билдирмес дээрге көрүп, аргаожукту кырындан дедирлеп чораннар. Кудамышкынын илчирбелери ол хевээр артык каар турган, чүте дээрге, эри илчирбелер база-ла аар-бегде болгаш дорамчалалдык чаа илчирбелер-биле солутунар турган. Ажилчы чоннарын дарлаткан болгаш базындарган массалары чүте бистин чуртувуска помещиктерин болгаш капиталистериниң тергидээшкенин эктиңден ап октап, ооң орунуга ажилчыларының болгаш тараачынарын тергидээшкенин тургузар аргалыг болганнар... Ынчаарга Ленинниң улуу алдарлыгы болза, хамыктың мурунда ол Советтерниң Республиказын тургускаш, хоста-лырыңа идегел ышкындырып чок болбаанын, помещиктер болгаш капиталистерниң тергидээшкенин үр мөңгө эвезин, күш-ажыдың хааннаашкынын ажилчы чоннарын боттарының күженишикы-биле тургузуп болурун, күш-ажылдык хааннаашкынын дээрге эвес, а чер кырыңа тургузуп болурун оон-биле бүгү делегейин ажилчы чоннарыңа херек кырыңа көргүскөн» (И. В. Сталин. Чогаалдар, 6 том, 47—48 аркынар).

Ленин — Сталинниң партиязын удурутгалы-биле СССР-ниң улустарының калбартып турары канчаар-даа аажок тургузукчу ажилдары болгаш социалистиг тургузуу

болза, эртемни хөгжүдүрүңе болгаш оон чедикшиңниң практика кырыңа ажилчыларының кызыгаар чок аргаларын тургузуп берип турар. Делегейде эң-не мурунакчы совет социалистиг эртем болза, социалистиг чурттуң экономикалыг болгаш культуругү чүкүзүн быжылгап, совет улустуң культуругү, чаагай амыдыралының сайзырадырыңа дузалап, бурунгаар шимчээриниң оруун чырыдып турары-биле кады коммунизм дээш демисел-биле үзүлбөс харылашкан.

Шажынчы номналдарга удуз демисешишаан, совет эртем болза, шажынчы-идеалистиг чүдүлдерин эртем хевирлиг кылып алгаш көдүрүп турар чоруктарга удуз шиттирилик-биле демисешип турар. Совет эртемденер марксизм-ленинизмге даянып алгаш, кайда-даа чок, угаал алган чүдүлдер үндөзүлгөчү эртемге удуз билгилери мога-шылга чокка сойгалап, чылча шаап турар.

Күчүлүг совет эртемнериниң чижээне ада-чуртуг биология эртемни ап көрөзүлөр. Бистин хүнериң-висте академик Т. Д. Лысенкога удурутуп алгаш, совет агробиологтарынын улам болбаазырадып турары мичуринчи биологияны үнелеп, оуу билдир-даа турарлар. Ол эртем болза, оларын бедик дүжүт өстүреринге улуг дузалыг болуп турар.

Академик Н. П. Павловтуң эртем ажилдары база бир күштүг чижек болуп турар. Ол улуг эртемден-патриот бодунуң бүгү амыдыралынын, ажил-чорудулганын дургузуңда шажынчы хозоон өөредили-биле демиселин келген. «Шажын дээрге, кошкактарга херек, күштүг кижилерге оон ажы-даа чок» деп ол чуугаалаан. Бодунуң башкызы алдарлыг эртемден И. Сеченовтуң өөредилин идеязын ол улам сайзыратышаан, дириг амытаннарны болгаш кижилерниң дээди нерва системанын ажилынын дугайында ма-

териалистич өөредилин тургускан. Ол болза, сүзүниң болгаш сүзүниң ажилынын дугайында шажынчы өөредилге тергип улуг согушкуну кылган. Павловтуң өөредили болза, диалектиктиг материализмин бирээзи болуп турар.

Социалистиг тургузушкунуң чедикшиңнери-биле болгаш коммунизм дээш совет улустуң чорудуп турар демисели-биле совет эртемни кайгамчыктыг чедикшиңнери үзүлбөс харылашкан. Совет улус коммунизмин чырыткашчак тудуу тургузуп турар улуг ажилдарыңа бистин совет эртемниң чедикшиңнери чүмү-биле ажылгап турар.

Совет кизи мурунакчы эртемге даянып алгаш, бойдушту, климатты чарттырынын, черин хевирин канчаар-даа аажок улуг хемчээл-биле өскерттиңиң талазы-биле улуг ажилды чедикшиңниң боттандырып турар. Ол болза, төгүдө каян-даа көстүп көрбөз, бир-ле дугаар чүдү болуп турар. Хову камгалалының ыш тарылгазың оодурулары, хөдөлгөн болгаш хөдөлбөктерин тургузарың, делегейде эң-не улуг станциялары — Куйбышевтин, Сталинградтын сүт күжү-биле ажилдаар электри станцияларын тударынын, Волга-Дон, Кол Туркмен, Мурнуу-Украанын, Соңгу-Крымны каналдарын тургузарыңдын планнары боттаны

